

Acésta fóia ese cate 3 cóle pe luna si costa 2 fiorini v. a. pentru membrii asociatiunei, éra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 1 galbenu cu porto postei.

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se face numai pe cate 1 anu intregu. Se abonédia la Comitétulu asociatiunei in Sibiiu, séu prin posta séu prin domnii colectorii.

Nr. 16.

Brasiovu 15. Augustu 1874.

Anulu VII.

Sumariu: Instructiunea publica in Romani'a in trecutu si acumu. — Lupta pentru dreptu. — Colectiune de diplome istorice transilvane. (Fine.) — Procesu verbale. — Publicarea baniloru incursi. — Bibliografia.

Instructiunea publica in Romani'a in trecutu si acumu.

In Nr. 13 alu Transilvaniei ne ocuparamu de si fórte pe scurtu, cu instructiunea si educatiunea scolastica dein Ungari'a si Transilvani'a. Ocasionea ni s'a datu prin pessimismulu ce manifestase dn. Stefanescu in critic'a sa scrisa asupra defecteloru instructiunei publice dein Romani'a. Amu avutu cause grave cá se intimpinamu acelu pessimismu. Astadi avemu satisfactiunea cá se probamu cu cifre autentice, cá in 45 de ani, de candu Romani'a scapase cu totulu de iataganulu turcescu, pe territoriulu seu s'a facutu in favórea instructiunei publice atáta, câtu nu s'a facutu de ex. in Ungari'a si in Transilvani'a in unu periodu de 170 de ani, de candu adeca acestea tieri rru mai vediura iataganulu, nici pasi cu duoe si cu trei códe de calu. Inca numai in acestea proportiuni unu progressu regulatu pe $\frac{1}{4}$ de seculu inainte, si Romani'a ne va intrece departe. Éca ce insemna scóle in limb'a nationale, uniformitate in instructiune, professori bene retribuiti si ascurati cu pensiume, gonirea lenei calugaresci, energiós'a supraveghiare prin unu gubernu nationale romanescu, solidaritatea intereseloru náionali.

Dein 29. Iuniu pâna in $\frac{1}{13}$ Iuliu inclusive in capital'a Romaniei s'au distribuitu cu solemnitate mare cá totudeauna, cununele si premiele la studentii cei mai diligenti si de portari mai bune. Cu acea ocasiune onor. consiliu alu instructiunei publice, representatu prin unulu dein membrii sei, care a fostu dn. Alexandru Odobescu, membru totu-odata alu societatiei academice romane, a comunicatu si unu conspectu oficiale despre starea instructiunei dein Romani'a. Pentru cá lectorii nostrii inca se aiba ocasiune de a face unu studiu comparativu, reproducemu aici dupa diarielu dein capital'a Bucuresci informatiunea urmatória, carea se inteéde preste tier'a intréga, inse fóra cá se fia completa, pentru cá despre institutele séu scólele militare nu se atenge nimicu. Totu asia nu aflamu urma despre scólele comunitatiloru catholice, evangelice, mosaice dein cele duoe capitale, si dein alte câteva comune urbane si rurale.

In Romani'a intréga se afla pâna in anulu acestu functionandu:

In comunele rurale (sate) mai mari si mai inpoporate, 2120 scóle asia numite elementarie séu comunali, cu 2095 docenti si docente, séu cumu le dicu in Romani'a institutori si institutórie, in locu de dascali si dascalitie, precumu se dicea mai de multu destulu de bene. Scóle elementarie numai de baiati sunt 1017, numai de fetitie 107, éra restulu pâna la 2120 sunt amestecate, unde adeca baiatii si baiatele ambla la aceeași scóla. In acestea cifre nu sunt computate scólele acelea, care figurédia numai cu numele, éra in realitate nu e nimicu de ele, cumu se intempla si pe la noi. In acelea 2120 scóle au invetiátu 56,853, deintre carii 52,850 baiati si 3903 fetitie.

Romani'a unificata (Munteni'a si Moldov'a) áre preste siese mii comune; asia dara camu a trei'a parte dein ele nu au scóle. Noi nu ne miramu de acésta, ci ne miramu si ne bucuramu dein sufletu, cá in 45 de ani s'au potutu infientia atátea scóle elementarie câte sunt. Cautati in Ungari'a, in Galiti'a, in Turci'a européna, in Russi'a, trageti paralelle, comparati-le, cá se cunósceti, ce au facutu numitele popóra si guberneloru pentru instructiunea poporului si ce au facutu d.romanii, de candu isi recastigara independenti'a.

In urbi si oppide (cetati, orasie, si oresiele) suntu 245 scóle urbane séu asia numite primarie, care deinceóce de Carpati se numescu normali, cu câte trei si patru classi. Dein acestea 135 sunt scóle de baiati cu 18,353 scolari si 7511 fetitie, cu totulu 25,864 elevi si eleve. Ací observamu, cá la scólele satesci si la cele urbane ambla fetitie neasemenatu mai pucine decâtu baiati. Acésta va. mai fi inca multu tempu totu asia, éra lucrulu acesta isi are causele de mare gravitate. Nici o mama adevveratu romana, séu adevveratu gréca nu póte se suferé, cá fiic'a sa, fia si numai de siese siepte ani, se tréca preste strate, se amble incóce si incolo, si cu atátnu mai pucinu se mérga la scóle de acelea, unde mergu si baiatii. Acésta este regula, ale carei urme le vei afla cu mii de ani mai vechi decâtu sunt theorii nóstre moderne despre educatiunea femeiei. Nu se póte dicta dupa theorii acolo, unde dictédia influentie climatiche, temperamente, traditiuni, experientie secularie. Intrebati pe betranele de 70—80 de ani, cá

se ve spuna, câte fete si neveste tenere au fostu rapite si duse pentru totu deauna, si câte au fostu mai antaiu pangarite, apoi junghiate séu sugrumate Femeia romana nu se increde nici astadi si are dreptate. Femeia moldavo-romana de ex: se tiene de-honestata déca a vei duce la theatru in parteru; cu atátu mai pucinu va suferi ea, cá fiic'a sa se aiba ocazioni de conveniri familiare, amicabili cu baiatii. Cu tóte acestea, sunt fórté multe baiate, care invétia carte a casa, sub ochii mameloru sale, séu in pensionate de renume bunu.

Instructiunea secundaria, la care noi aici ii dicem gimnasiale, esté propagata si nutrita in 6 licee (gimnasia mari) cu câte siepte classi, cumu si in 17 gimnasia cu câte 4 classi. Numerulu studentiloru dein cele 6 licee este numai 1817, éra alu scolariloru din gimnasia 26,764.

La instructiunea secundaria se numera si cele 8 seminaria cercetate de 2273 teneri destinati a ocupa functiuni eclesiaticé. Acelea seminaria au multa asemenare cu gimnasiale si cu liceele, numai càtu dein cutare classe inainte precumpanescu scientiele theologice, invetiarea ritului scl.

Scól'a centrale de baiati numera 147 scolari. De invetiamentulu secundariu se tienu si câteva institute séu scóle de specialitate, precumu:

2 scóle comerciali, cercetate de 223 scolari.

8 Scóle normali, care deincece se numescu pedagogice, in care se prepara docenti pentru scólele rurali, cu 352 elevi.

1 scóla de veterinaria (medicina de vite) cu 18 elevi.

5 scóle de arte si de professiuni, cu 236 scolari.

Scól'a de musica si declamatiune, cu 148 baiati si 48 fetitíe.

2 scóle de belle arte (pictura, sculptura etc.) numai cu 31 elevi.

La instructiunea secundaria se potu numera cu totu dreptulu scól'a militaria dela Iassi cá gimnasiu si cea dela Bucuresci cá liceu, dein care essu oficiari pentru armata. Numerulu eleviloru dein acestea scóle, precumu si alu celoru dein scólele regimenteloru si ale batalióneloru nu ne este cunoscutu.

Aici este locul a memora si asia numitele internate (convicte, séu cumu la mai dicu, pensionate), in care tenerii au nu numai locuinta si nutrementu, ci si una parte considerabile de invetiamentu, altii éra si frecuenta, anume in capitale, liceele si gimnasiale. Anume in Bucuresci sunt internatele de baiati: Riureanu, Buchholtzer, Libertatea, Sieicariu, Alexandrescu-Urechia s. a.; éra pentru fetitíe internatul Blaremburg de reputatiune buna; éra Asilulu Helena Dómn'a stà mai pre susu de orice lauda. Sunt mai multe institute de fetitíe, atátu in ambele capitale, càtu si in alte urbi, care ar fi lungu ale numera pe tóte. Scól'a normala (pedagogica) de fetitíe, dein care essu institutórie (professóre), póte rivalisa

cu ori-ce gimnasiu bunu. In institutele private dein tíera sunt preste 12,000 de elevi si eleve.

In fine scól'a de agricultura de la Ferastrau (afóra dein Bucuresci) condusa de dn. P. Aurelianu, merita o vorbire speciale.

Invetiamentulu superiore este representatu prin duoe universitati, cea dein Bucuresci, (unde mai sunt 2 licee si 3 gimnasia), si cea dela Iassi. In acestea, la facultatile de dreptu sunt 274 studenti; la facultatea de medicina 139, éra la facultatea de litere (filosofia, literatura etc.) numai 33 si la facultatile de scientie (mathematica, fisica etc.) 34. Acésta disproporzione a frequentarei ar merita cá se fia luata mai de aprópe in consideratiune, si speramu cá se va intempla.

Adunandu sumele partiali consemnate pàna acilea in una suma totale, vomu afla, cá in an. 187³/₄ au frequentatu scólele dein patria pàna susu la facultati 102,500 teneri, la carii se mai potu adauge si elevii dein scólele militare.

Intr'aceea, nu tóta tenerimea romanésca frecuenta in acelasu tempu totu numai scólele dein patria; de aceea trebue se mai memoramu la locul acesta, cá de si gimnasiale, liceele si alte institute de invetiamentu s'au inmultitu in Romani'a; de si universitatile pe langa altii nepasatori, au càtiva professori prea buni, — totusi multime de parenti cu stare si avere 'si trimitu pre filii loru mai alesu la licee si la universitati straine. Cunóscemu inse si familii, care s'au mutatu cu totulu dein tíera, partea cea mai mare in Parisu, altele la Dresd'a séu airea, unde le mai convene, cá se petréca acolo câte 7—8 ani, pàna candu filii si ficele loru isi complinescu educatiunea sub ochii parentiloru. Sute de teneri daco-romani invétia in strainatate, mai virtosu in Franci'a, in Belgiu, de càtiva ani incece unii si in Itali'a, altii in Germani'a, séu si la Vien'a.

Multi au condamnatu acea passiune a daco-romaniloru de a'si tramite pruncii in strainatate. Noi suntemu departe de a o condamna neconditionatu, ci tocma dein contra, in mai multe impregiurari aflamu, cá esirea junimei daco-romane in strainatate este fórté necessaria, in unele casuri chiaru absolutu necessaria. Pàna'i lumea si pamentulu Daco-romanii nu aru fi facutu progressele de care se bucura generatiunile presente, déca parentii si bunii loru nu aru fi esitu dein puturile asiaticé in tíerile apusene ale Europei. Cititi Caletori'a repausatulu intru fericire Constantinu Gólescu, tatalu fratiloru Gólesci si ve convingeti.*) Imi veti raspunde, cá s'au intorsu si multi strengari dein strainatate. Nu negamu acésta; sustienemu inse, cá dein aceia, déca remanea in tíera, totu strengari era se se aléga. Cu-

*) Insemnare a caletoriei mele Constantinu Radovicu din Gólesci, facuta in anulu 1824, 1825, 1826, Buda. In craieasc'a tipografie a Universitateri ungar. 1826. 8. pag. 237.

noscuta este betraniloru nostrii classificatiunea de: berbani, crai-de curtea vechea, craidoni si simplii crai (gradulu de incepetori in strengaria, betia, desfre-nari); acea classificatiune este multu mai vechea de-catu esirea dacoromaniloru in apusu; ea isi are lega-nulu seu in Fanarul Constantinopolei. Intrebati pe greci, se ve dea ei informatiuni ulterio-re. Dein contra, unde era se aiba Romani'a atati professori. atati barbati de statu eminenti, pe carii are astadi, deca toti aceia nu aru fi esitu in strainatate? Erro-rile principali ale celoru carii tramitu pe teneri in afora sunt ca: 1) intre multi eminenti mergu si multe mediocritati si teneri lenesi, carii n'au facutu acasa nimicu si nu voru face nici in strainatate, ga-gauti de aceia, despre carii disese bietulu armenu dela Gherla: bovu l'am dusu la Vien'a si bovu l'am adusu. 2) Ca'i tramitu prea preste mesura de fra-gedi, in locu se'i tramitia numai dein facultati, seu celu multu dupace au esitu dein liceu cu testimoniu bunu. 3) Ca le dau orbesce sume de bani in mana, cu care apoi se injunghe moralicesce si fisicesce in strainatate. Acesta amore stupida o au mai vir-tosu comerciantii si pervenitii (Emporkömmlinge), omenii noi, catra filii loru, de aceea si devinu rui-nati in averile loru prin copii, pe carii chiaru ei ii facura strengari, ca-ci le dadera la mana midiuloce de prisosu, pentru ca se aiba de unde se tiena con-cubine si se bata tote birturile si bordellele. 4) Ca dupa ce'i tramitu, nu intraba cu anulu intregu de portarea loru, nu'i supunu la nici unu feliu de pri-veghiare, ci le arunca frenele pe spate, hai: alerga, lumea i larga.*)

Intr'aceea noi credemu ca societatea nostra isi va corregge catu mai curendu errorile acestea.

Se trecemu la una alta intrebare capitale. Mul-tele cifre citate mai susu in cestiunea scoleloru daco-romanesce, representa ele vreunu progressu, seu tocma contrariulu?

Cei carii compara starea scoleloru daco-roma-nesce cu ale acelor popora europene care stau in fruntea civilizatiunei, nu vedu la daco-romani mai nici-unu progressu. Noi carii comparamu inainte de tote presentele nostru cu trecutul, carele este totu alu nostru, vedemu mai in tote directiunile progresse, care ne inaltia peptulu si ne confirma in sperantiele nostre pentru venitoriu. Noi inca amu fostu, suntemu si astadi forte departe de a volf se coperimu si se netedimu defectele; totu asia inse ar fi unu pessimismu cerbicosu si periculosu, a inchide ochii ca se nu vedemu si progressele.

De candu s'a renascutu scol'a romanésca in Romania? Dela an. 1816, adeca numai de 58 de

*) Chiaru si in Transilvani'a s'au aflatu parenti atata de prosti, in catu au datu fililoru ori-cati bani au cerutu pe la Vien'a si pe airea, orbesce, nebunesce, pana ce s'au ruinatu cu totulu, era unii dein ei au luat u lumea in capu; altii au peritu in tieri straine.

ani, era nu de 580 de ani, buna-ora ca in Itali'a. Cati scolari avuse Georgie Lazaru la scol'a sa tole-rata in S. Sava langa cea grecésca, fundata de Alexandru Ipsilanti in an. 1778? Lazaru avuse cate 20—30, dein carii la mathematica au fostu 6 (siese) insi.

Sub Grigorie Ghica voda (1823—1828) ajutatu de marele banu Const. Balaceanulu, s'au in-ficientiatu intre mari greutati cateva cathedre gimna-siali, dein care se propunea scientiele in limb'a nationale.

Se venimu mai aproape de noi la an. 1842, adeca inainte cu 32 de ani, si dupa 21 de ani dela inchiderea scolei lui Lazaru (1821).

Anuariulu Principatului Tierii roma-nesce, tiparitu in Bucuresci 1842*) coprende intre alte date statistice si historice prea interesante, inca si acestea:

Numerulu scoleloru normale (primarie, urbane) este in tier'a Romanésca (Munteni'a) 28 (doue dieci si optu), era alu scolariloru e 1732.

„Pentru invetiaturile umaniore sunt intemeiate duoe gimnasii, unulu in orasiulu Craiovei, sub nu-mire de Scol'a centrala, era altulu face parte din colegiulu din Bucuresci. In scol'a Craiovei sunt optu professori si 317 scolari.“

„Clasele gimnasiale din Bucuresci, unite cu cur-sulu invetiaturiloru mai inalte seu de a trei'a trepta, asiediate in clasele complementare, alcatuescu Cole-giulu S. Sava din Bucuresci. Profesorii ace-stui colegiu sunt 28 la numeru, era scolari 657.“ In pensionatulu dela S. Sava se tienea 48 elevi, deintre carii numai 12 era stipendisti ai statului. Mai era inca alte duoe pensionate in Bucuresci, unulu de copii, alu lui Lud. Janelloni, si altulu de fetitie, alu madamei Vaillant. In Craiova inca era duoe pen-sionate, unulu de baiati, alu profes. Sergiadu si altulu de fetitie in casele donate de boieriulu Lazaru si ajutatu dela baseric'a dein Craiova cu patron'a (hramu) santei Fetiore.

Budgetulu totale alu instructiunei publice era n u m a i de 350 mii lei vechi, adeca circa 10,800 galb. imperatesci.

Cumu sta in an. 1842 cu instructiunea candida-tiloru de preotia?

La mitropolia in Bucuresci se intemeliase unu seminariu cu 40 de stipendisti; la episcopi'a noului

*) Pre catu ne aducemu amente, computoriulu acelui alma-nachu a fostu colonelulu Blaremburg, trecutu dein Russi'a in oatea romanésca, casatoritu cu sor'a fratiloru Ghica; dara fiindu-ca consulatulu rusescu nu suferea nici macaru publicatiuni cumu era si acelu almanachu, auctorulu a remasu cunoscutu numai patriotiloru celoru mai buni.

**) Pe atunci Romani'a deincece de Milcovu (Valachia mare si mica) coprende: 16 urbi, 17 oppide (orasiele), 3533 sate, 124 monastiri romanesce, 56 monastiri inchinate, adeca date in pred'a calugariloru grecesci (astadi secularisate).

Severinu (cu resiedenti'a in Rômnicu) cu 30; la episcopi'a Buzeuului cu 20 si la Argesiu totu cu 20 stipendisti; numerulu totale alu seminaristiloru 110. Numai se nu alunece a crede cineva, cã acestea era seminarie de theologi dupa modelulu celoru europene; acêsta ar fi fostu saritura prea mare. Dela siese luni de invetiatura a cathechismului si a ritului pãna la theologi'a invetiata cã in Europ'a, trebuia se se afle vreo statiune de midiulocu. Intr'aceea este sciutu, cã daco-romanii nu voru se audia nici astadi de theologi de cei inalti, isi batu jocu de ei, ii tienu de fôrte periculosi; ori-ce alta scientia, numai theologia nu; iau saturatu calugarii de theologia.

In acelasiu Almanachu numerulu scóleloru satesci se pune in Tiér'a romanésca la 2107 cu 41,639 scólari pentru 3533 sate séu comune rurali. Dara aci se ne insemnamu fôrte bine, cã cele mai multe dein acestea scóle au fostu numai proiectate, éra infientiate abia fusesera a diecea parte, pentru cã Alexandru D. Ghica-voda, carele indemnatu de barbati cã P. Poienariu, Ioanu Eliadu, Ioanu Campineanu, Filipescii, Balaceni, Balenii etc. fusesse fôrte aplecatu a inainta cultur'a nationale, a fostu destornatu chiaru in acelu anu. Asia dara este vorba desier'ta a totu memora miile de scóle comunali dein dilele lui Alexandru Ghica, ci se se spũna numai adeverulu, cã-ci atãta inca este de ajunsu spre a perpetuá memori'a lui Alexandru Voda, carele in optu ani a facutu pentru cultura in Munteni'a, cãtu nu a facutu Michaiu Sturdia in 14 ani ai domniei sale pentru Moldov'a.

Dein statistic'a lui Nicolae Sutiú,*) cã si dein alte documente, póte se cunósca ori-cine pucinulu progressu relativu, pe care'lu facuse Moldov'a pe terrenulu instructiunei. Pe la an. 1842 se aflá: In Iassi 1 collegiu (asia numit'a academia) si 4 scóle primarie suburbane, 1 scóla de fete, 1 seminariu in apropiere la Socola si 1 scóla de professionisti, éra in tiéra, in districte era numai 14 (patrusprediece) scóle primarie. In tóte acelea invetiasera, de ex. in an. 1838 scolari 1188, in an. 1844 ceva mai multi, adeca 1920, in 1847 era 2621, si asia in an. 1852 numerulu loru crescuse la 2966 scolari si studenti. Despre scóle rurali pentru poporu nu era vorba. Insusi Sutiú aflá, cã acestea cifre era fôrte intristatórie. Éca un'a dein cauzele principali si essentiali ale invasiunei elementelor straine in Moldov'a. Afurisita maxima de statu, care'ti dice, cã decãtu se aprendi luminele scientiei la poporulu tieiei, mai bene se chiami in ori-ce casu de necesitate, juristi, medici, tehnici, chiaru professori si comerciantii straini pe cerbicea patriei romanesci. In adeveru, dupa antecedentie cumu au fostu acestea, ar fi se ne prenda mirare, cã vedemu acea suma de in-

telligentia cãta se afla in Moldov'a, déca nu amu sci, cã in lipsa de scóle, mai tóte familiile cu stare séu isi tienea professori in casa, séu tramitea pe filii loru la scóla in strainatate, éra tenerimea dein classea midiulocía invetiá de colea pãna colea citirea, scrierea si cele patru operatiuni arithmetice dela betrani, séu dela dascali greci, armeni, ori dela cãte unu popa cevasi mai desteptu.

Pre candu scriá Sutiú statistic'a sa, Moldov'a de atunci avea 44 urbi si oppide si 1933 sate séu comune rurali, in care tóte numerulu locuitoriloru se apropiá la 1½ milionu. Dein acesti locuitori 1 milionu 356,908 era de religiunea gr. res. orthodoxa, adeca partea cea mai mare romani, apoi cãteva mii greci, bulgari, tiegani: mai incolo 44,367 r. catholici adeca mai totu magiari, ciangai, ceva nemti si poloni; 5600 armeni gregoriani, si pe atunci — numai 52,280 evrei.

Dupa tóte acestea lasamu cu totulu in voli'a fiacarui lectoriu, cã dein cifrele authentice comunicate mai in susu dein anii 187¾ si 184½ se si compuna insusi tabell'a comparativa si se judece asupra progressului Daco-romaniloru, apoi se puna man'a pe cugetu si se se intrebe, déca in 32 de ani se potea face mai multu, sub pressiunea inpregiurariloru si mai virtosu sub privighiarea cea apriga a consuliloru rusesci Rückmann, Titoff, Daschkoff, carii au succesu unii dupa altii, toti cu instructiune dela St. Petropole in mana, cã pre cãtu numai se va potea, se impedece desvoltarea culturei nationale, pãna candu apoi in an. 1843 mai fu tramisu si famosulu consiliariu rusescu de statu Alexandru Sturdia cã comissariu plenipotenté imperatescu, cu instructiune cã se supprime seminariulu dela Socola, despre care se latise faim'a, cã ar cresce pe seminaristi in spiritu si cu idei nationali romanesci. In acelasiu tempu s'a datu porunca lui Bibescu voda, cã se impedece prin taxe grele trecerea baiatiloru dein poporu la gimnasiu. Sciu cã generatiuniloru june li se paru acestea adeveruri historice cã totu atãtea fabule, dara ele sunt adeveruri. Si apoi sub invasiuni (1848—1851 si 1853—56) cine avea tempu si libertate de a se ocupa cu cestiunea instructiunei publice? Asia dara adeverulu cere cã se constatamu, cã dela 1816 séu mai bene, dela 1829 pãna in an. 1858 barbati patrioti au fostu necessitati a lupta numai pentru spargerea de drumuri, de carari, éra progressulu in proportiuni mari isi are dat'a sa numai dela 1859 si mai de aprópe dela epoc'a secularisarei monasterieloru. Sutiú ne arata dein acte (pag. 147), cã dupa licitatiunea facutu in an. 1852 venitul annuale alu monasterieloru moldovenesci, celoru inchinate la celea grecesci de Ierusalimu, de muntele Athos, dela Sinai, Constantinopole, Alexandri'a, Antiochi'a si Drianu in Epiru, era de 173,336 galbini imperatesci, care suma esia dein tiéra pe fiacare anu. Dupa bellulu orientale, acelu venitu crescuse si mai multu. In acelasiu

*) Notitii statistice asupra Moldaviei, de printiulu Nicolae Sutiú, mare logofetu etc. Iassi 1852.

tempu venitul mitropoliei si alu episcopiiloru moldovene era numai de 49 mii galbini si alu tuturoru monasterieloru pamentene de 30 mii galbini. Cu alte cuvente, grasimea tieriei, dein care trebuia se se fundeie scóle si alte institute nationali romanesci, o scotea calugarii greci pentru sene si pentru familiile loru,*) éra diplomati'a rusésca sustienea si apará scandalulu acesta si tóta rapacitatea calugariloru dein tóte poterile sale, ii sustiene si pâna astadi.

Cumu sunt retribuiti, séu cumu dicemu noi pe aici, cá ce salarie tragu docentii si professorii in Romani'a? Pe acestea ni le arata si dn. Stefanescu la pag. 35.

Docentii dein comunele rur.	lei n. (franci)	480
„ cei de scólele primarie (norme)	„ „ „	3600
Professorii gimnasiali	„ „ „	6000
„ dela universitate (in terminu mediu)	„ „ „	8880

Se se compare si acestea salarie cu cele dein Ungari'a, Transilvani'a, Croati'a, Serbi'a, Galiti'a, Greci'a, se vedemu, care dein acelea tieri sciu remunera scienti'a mai bene decâtu daco-romanii.

Cu acestea tóte credemu cá amu justificatu bucuri'a nóstra ce avemu pentru progressulu Romaniei, la care mai adaogemu, cá exercitiulu militariu s'a introdusu in tote scólele secundarie.

Lupt'a pentru dreptu.

Renumitulu anglu Darwin, unulu dein cei mai eruditi barbati ai tempului nostru, a trasu attentiunea individiloru cá si a natiuniloru, la lupt'a pentru existenti'a, nu numai in lumea fisica, ci si in cea morala, de si elu cu partea morale a omului nu s'a ocupatu in adensu.

Totu in dilele nóstre se aflà unu barbatu germanu, carela fach, cá celu pucinu partea mai luminata a publicului se cugete si la lupt'a pentru dreptu. Numele acelu eruditu este Rudolffu Ihering, doctoru in drepturi si professoriu. Aceloru teneri romani carii au studeatu in anii mai dein urma la universitatea dein Vien'a, li s'a datu ocasiune, cá se asculte prelegerile dlui Ihering, pre câtu tempu elu fusese professoriu in Vien'a, adeca pâna in a. 1872. Densulu tienuse si unele asia numite prelegeri populare, dein care unele s'au si publicatu. De aici ar putea se inchiaie cineva, cá ceea ce a trecut de populariu pentru publiculu midiolociu germanu, ar putea trece totu de populariu si pentru acea parte a publicului nostru, carea are celu pucinu cunoscintie, cumu amu dice enciclopedice, adeca carii voru fi trecut incai prin classile

gimnasiali pâna la baccalaureatu, ce se dice pe la noi maturitate. Acésta presuppositiune a indemnatu si pe „Romanulu“ dein Bucuresci, cá incependu dela Nr. seu dein 22 Iunie a. c. se reproduca in extrasu si traductiune una parte buna a prelegeriloru lui Ihering despre Lupt'a pentru dreptu. Materi'a in se-nesi nu e nici-de-cumu noua, ci este totu asia vechia, cá si formarea societatiiloru omenesci si a staturiloru, éra cá cestiune strinsu juridica q aflà in dreptulu anticu alu Romaniloru nu numai pusa, ci si definita si resolvita in mii de casuri concrete, in totu decursulu vietiei private si publice a Romei si a romaniloru. Cea ce ni se pare nou in deductiunile lui Ihering este, candu elu afla, cá anume poporulu germanu si alte câteva popóra europene aru fi degeneratu fórté intru apararea dreptului, cá-ci nu le-ar placea, ori cá s'aru teme se lupte pentru dreptu si dreptate. Candu observaramu cá cestiunea nu ar fi noua, nu amu volitu se sustienemu cá nu ar fi fórté interessanta; ci tocma din contra, ii damu importantia atátu de mare, atátu de afundu taliatória in viéti'a nóstra privata si publica, in câtu simtimu necesitatea de a reproduce si noi celu pucinu câteva fragmente dein memoratele prelegeri. Acestu organu alu asociatiunei nostre nu s'a prea ocupatu pâna acilea cu nici una dein cestiunile juridice. Póte fi cá acésta parasire, cá se dicemu asia, a terrenului juridicu, vene séu dela prea multele ocupatiuni a le aceloru romani, carii au profesiunea de jurisprndenti, séu cá dóra dumnealoru afla cá partea publicului care nu s'a ocupatu nici odata cu jurisprudentia, totu nu aru intielege multu dein tractarea cestiuniloru juridice. Pentru acestu casu dein urma, noi ne permittemu a fi de opiniune cu totulu oppusa, cá-ci déca ar fi dupa noi, ar trebui se aiba totu romanulu celu mai pucinu óresicare notiuni de dreptu. In lumea acésta trebuie se lupti pentru dreptu, si cá se poti lupta, trebuie se'lu cunosci. Dreptulu este in periculu de a fi violatu, calcatu, sugrumatu pe fiacare minutu, in totu cursulu vietiei, in tóte impregiurarile. Acestu adevéru ilu demustra si illustra dn. Ihering cu multa cunoscintia de lucru. Ce mai pecatu inse, cá deductiunile sale facute in limb'a sa nationale se potu traduce asia de greu in romanesce, cá-ci ori-cátu de populariu s'ar parea stilulu seu, pentru unu romanu cauta se fia intunecatu; asia e natur'a limbei germane. De s'ar fi scrisu acelea idei in limb'a francésca, séu in ori-care alt'a dein limbile neolatine, ce usioru s'aru putea intielege! Speramu inse cá lectorii nostrii totu voru intielege pe Ihering, indata ce voru afla dein capulu locului scopulu seu, carele este: a demustra cá omulu nu numai trebuie se aiba libertatea deplina de a'si apara dreptulu seu, ci cá este chiaru obligatu a o face acésta, adeca a lupta pentru dreptu, nu numai in interessulu seu particulariu, ci totu-odata in interessulu societatiei in care se afla, in interessulu natiunei alu carei filiu este, in alu patriei in care traiesce

*) Acea suma mergea la monasterie, dara egumeniloru le mai remanea venituri considerabili, dein care'si ajutá pe consangeni. Vedi C. Aricescu: Sora Agapi'a s. a.

cá cetatiénu. Se întielege de se-ne, că acea lupta se pretinde si se astépta dela ori-ce omu si dela ori-care societate, natiune, poporu, statu, numai atunci, candu e convinsu că are dreptu, séu incai candu crede cu mare probabilitate că i se cuvene cutare dreptu. Dela Iustinianu incóce, despotismulu a debilitatu, alteratu, falsificatu in mii de moduri simtiulu de dreptu primitivu, care se cultivase atátu de bene, mai alesu in periodulu celu illustru alu Romei republicane, că-ci nici-odata ómenii n'au sciutu se lupte pentru drepturile loru cu atáta vigóre, tarfa si succesu cá in Rom'a vechia republicana, din care au mai remasu urme inca si sub imperatori. In staturile moderne, francii si mai virtosu anglii sunt aceia, carii sciu se lupte pentru ale loru drepturi cu tóta energi'a si cu prudentia, care pe la noi nu are de unde se fia cunoscuta. Unu lordu séu unu comerciantu anglu sacrifica de buna volia mii si dieci de mii; se te puna inse pecatele cá se vrei a'lu insiela numai cu 2—3 fiorini, atunci e in stare se te traga in judecata, se spendedie 100 pentru trei, séu se se apere de tene cu pumnulu ori cu revolverulu. Acésta semnifica simtiu de dreptu desvoltatu si inspiratiune de libertate. Ei, dieu, dar' apoi si legile loru, si procedur'a, si judecatorii loru sunt totu atatea emanatiuni ale valórei si energiei loru nationale.

Se lasánu inse cá de aci inainte se vorbésca professoriulu Ihering.

(Va urma).

Colectiune de diplome

dein diplomatiulu comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe románi (valachi).

(Fine.)

Mandatum Stephani Bathory

ut Gregorius Apafi bona rebellium, qui Casparo Békes adhaeserunt occupet 1575. App. D. Tr. T. VI.

Stefanu Bathori voda confisca averile lui Gasparu Bechesiu si ale partizanilor lui, pentru că acest'a se sculase cu arme asupra'i, dara a fostu invinsu in batalia dela St. Pauru. Executiunea confiscarei fu commissa lui Gregorie Apaffi.

Stephanus Bathory de Somlyo Vajvoda Transilvaniae, et Sicularum Comes. Universis et singulis fidelibus Nris Mgfcis, Egregiis, Nobilibus, agilibus, prudentibus, circumspcctis, ac alterius cujuscunque Status et conditionis Ditionis Nostrae hominibus praesentes . . . Salutem et favorem! Omnibus vobis notissimum est, quantas turbas quidam Rebelles seditiosi et nefarii homines factionis Casparis Békes hostis et summi Proditoris nostri, et Regni, conjuratione facta inter se, atque armato milite conducto in hoc Regno his diebus excitarunt, ut nostro imperio constituto, nostram dignitatem convellerent, statumque publicum praecipitent, quorum sane periculoso conatui mature nostris copiis occurrere, atque bello eos prosequi coacti sumus. Cujus quidem Belli e-

ventus superatis, et profligatis Dei benignitate Rebellibus et hostibus publicis, ad villam szent Pal satis felix secutus est. Cum autem non modo in talium perduellium personas fidei et pietatis erga Patriam immemores, tam jure divino, quam humano ubique Gentium gravissime animadvertatur, sed etiam bona quoque tam mobilia quam immobilia Fisco vendicentur. Ideo nos quoque publicae tranquillitatis causa in Perduellionis reos graviter animadvertere constituissemus; ac proinde Magnificum Dominum Gregorium Apaffi de Ebesfalva consiliarium nostrum ad confiscanda talium rebellium bona tam mobilia, quam immobilia ubicunque in Ditione nostra per eos possessa cum plena auctoritate et potestate amandavimus vobis harum serie firmiter committentes, et mandantes, ut quandocunque praedictus Gregorius Apaffi vos requisiverit in exequendis nostris mandatis, eidem omni auxilio praesto esse debeatis, et teneamini, nec secus facturi. Praesen. plect. exhib. rest. Datum ex Castris nostris ad Kapus*) positis 11. die July a. D. 1575.

Stephanus Bathori de Somlyo mp.

Martinus Berzeviczi,
secretarius et consiliarius.

Orig. produxit Fiscus R. in causa Apafiano — Bethleniana Transmis. p. 1748.

Statutorio Relatoriae etc.

mandatum statutarium pro saxonibus Cibiniensibus et septem sedium super portionibus in Syna, Hortobagyfalva, Feketeviz et Váralya in Comitatu Albae, quas per notam Balthasar Bornemisza, ac Paulus et Franciscus Csáki de Keresztszeg amiserunt. —

1575. Suppl. C. D. T. VII. v. 377—380.

In bellu civile dein acésta epoca natiunea sasasca luptase in batalia dela St. Pauru pe langa Stefanu Bathori si preste totu tienuse la partia lui. Bathori voliendu a fi sasiloru recunoscutoriu, confisca dela trei boieri ai tieiei, anume Balthasaru Bornemisza, Paulu et Franciscu Ciacu, patru comune rurali, adeca Jin'a, Cornetiellu, Secellu si Strentiu, si le dá in possessiunea sasiloru. Proscriptiunea si confiscarea se decretase mai antaiu prin diet'a tieiei adunata la Clusiu. La executiune s'au conchiamatu si dein comunele vecine mai multi locuitori, deintre carii multi romani, intre aceia unii cnezi. Unele nume romanesi semena a fi corupte, séu incai descifrate reu dein originalu, noi inse le lasamu asia, precumu le aflamu la Kemény.

Illustrissime Princeps Dne Dne nobis gratiosissime; Fidelium servitiorum nostrorum commendationem. Vestra noverit Celsitudo, nos ejusdem praepceptorias, super infrascripta statutiune pro parte prudentum ac circumspcctorum saxonum Civitatis Cibiniensis, et septem sedium saxonicalium ea qua decuit, observantia, recepisse in haec verba:

„Stephanus Bathori de Somlyo Regni Transilvaniae Vajvoda et Sicularum Comes etc. Fidelibus

*) Comitatus Kolos.

nostris Egregiis et nobilibus Wolfgango Pribek, Joanni Balásfi, et Petro Dobrai scribis cancellariae nostrae ad infrascriptam executionem transmitten. de curia nostra, item Martino Gáltői, Joanni Kemény de Pokafalva, Laurentio Széki de Veresgyház, Joanni Balog de Vesződ, Sigismundo Nagy, Casparo Desfalvi, et Wolfgango Csáni de Ravás salutem et favorem. Quum nos attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis fidelium nostrorum Saxonum Civitatis Cibiniensis, ac septem sedium nostrarum saxonalium, quae ipsi imprimis huic Regno, ac deinde nobis, pro locorum et temporum varietate, praesertim autem in proxima expeditione nostra bellica, dum videlicet Casparum Békes notorium et proscriptum hujus dicti Regni nostri hostem in hoc Regnum Transilvaniae, externis auxiliis Germanicis finitimisque hungaricis militibus, nostrorum item, et hujus Regni nostri Rebellium, conjuratorumque factionibus adjutum, clam, subdole, et fraudulenter irrumpentem, contra dignitatem nostram, ac publicam Regni salutem, hostili animo, graves factiones, variosque tumultus concitantem ad Castellum sancti Pauli prope fluvium Marusium, singulari Dei beneficio, felici Marte profligavimus, magna animorum suorum promptitudine, et diligentia, summaque constantia, penes reliquos collegas suos, universitatis videlicet saxonicae Praefectos exhibuerunt et impenderunt. Volentes igitur eosdem saxones Civitatis Cibiniensis, et septem sedium, tamquam de nobis, Regnoque nostro benemeritos singulari nostra gratia et munificentia speciali faventer prosequi, totales et integras portiones possessionarias in portionibus Syna, Hortobagyfalva, Feketeviz, et Várolya vocatis, omnino in hoc Comitatu Albensi Transilvaniae existentes habitas, quae alias Balthazaris Bornemisza de Kapolna, et consequenter Francisci Csáki filii sui ex generosa quondam Anna filia Egregii olim Francisci Patochi*) de Kecskemét consorte sua progeniti praeuissent, sed ex eo, quod immemores fidei et fidelitatis ipsorum, nobis et huic Regno nostro datae, dicto Gasparo Békes notorio et perfido hosti, clandestina ut praemissum est, irruptione nos, et universos fideles nostros malitiose opprimere volentes, adhaesissent partesque et factiones ejus totis viribus et facultatibus studiose fovissent, cum eodem arma contra nos, statumque hujus praedicti Regni publicum sumere veriti non fuissent, ob idque judicariam deliberationem fidelium Dominorum nostrorum Regnicolarum, in Comitibus Generalibus ad festum B. Jacobi Apost. proxime praeteritum in Civitate nostra Colosvár ex edicto nostro celebratis factam, nota perpetua infidelitatis, amissioneque omnium bonorum, una cum aliis infidelibus nostris condemnati essent, ad nos, consequenterque collationem nostram rite et legitime devolutae dig-

noscentur, et redactae, simul cum cunctis earum utilitatibus, et pertinentiis quibuslibet, terris videlicet arabilibus etc. eidem memoratis saxonibus Civitatis Cibiniensis, et septem sedium nostrarum saxonalium ipsorumque successoribus, de mera, et plena auctoritate nostra, vigore aliarum literarum nostrarum Donationalium superinde confectarum in perpetuum salvo jure alieno, clementer dederimus, donaverimus, et contulerimus, velimusque eosdem in dominium earundem medio vestri, per vos legitime facere introduci. Super quo, harum serie comittimus, et mandamus vobis firmiter, ut acceptis praesentibus statim simul vel duo vestrum, sub oneribus alias in talibus observari solitis, ad facies praescriptarum totalium et integrarum portionum etc. (reliqua juxta stilum solitum mandati statutorii). Datum in Civitate nostra Alba Julia die 24. Septembris anno Domini 1575.

Nos itaque praemissis mandatis Celsitudinis per omnia ut decet, ad faciem praemissae possessionis Syna in hoc Comitatu Albensi existentis, consequenterque totalium possessionariarum portionum dictorum Pauli Csáki in eodem habitatum acceden. vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus, ex hoc orbe, videlicet in sede saxonicali Szeredahely existen. Providus Valentinus Stolz, Urbanus Esztergaras, Georgius Széki, et Franciscus Lajos de Doborka, ac Christianus Varga villicus, Georgius Szalai, Paulus Keszi de Felső Apold; Lucas Schun villicus, Paulus Kenyer, Stephanus Szöts, ex oppido Szeredahely, Paulus Femger Judex, Demetrius Tuilmann, Christianus Gaszner omnino in eadem sede Szeredahely existen. possessionibus commorantes. Item Man Fridul, Zicola Luru, Sztán Ban, relictae Nicolai Orbai; Cosman Zorbul, Lupa Petrik, Proide Palimas Egregii Joannis Keserü jobbagiones in Syna praedicta, Joannes Babul Kenezi, Thomas Opris, Man Bogdan in Poyana; Patru Kenez, Opra Kenez, Dan Tatale, Toma Krestul, praedictorum saxonum septem sedium in Selistye commorantes jobbagiones. Hinc ad facies dictarum portionum possessionariarum Pauli, et Francisci Csáki, ac Balthazaris Bornemisza in Possessione Feketeviz existen. transeundo, similiter vicinis et commetaneis convocatis et praesentibus Joanne Fonagy nempe, Davide Bolkátsi, Georgio Fonagy de Omlás in sede Cibiniensi sita. Dobrota Ambrus Kenez, Nistor Dobrai, Egregii Georgii Bánffi Jobbagiones in Mag. Opra Funda, Opris Sporika, Bogyny Marzis in Feketeviz magnifici Dni Christophori Bathory Szikörce Szukur Farkam, Opra Kumre in eadem Feketeviz dicti Joannis Keserü colonis et Jobbagionibus; hisque causam praesentiae nostrae decla. legitimam videlicet stationem in dictas portiones peragendam venimus in Várallyam ubi praesentibus vicinis et commetaneis Negrota Janos, Toma Makra de Szibinell et septem sedium saxonalium Aegidio Szabo, Valentino Theil, Jacobo Kadar, in Kereszténysziget in sede Cibiniensi sita commorantibus colonis praesentibus: pari ratione

*) Franciscus Patochi de Kecskemét

1575. Anna Patochi, cujus maritus Paulus Csáki de Keresztszeg
1575. Franciscus Csáki.

peracta legitima statutione in duas portiones possessionarias Pauli et Francisci Csáki, ac Balthasaris Bornemisza quae fuerant dictos Donatarios introduximus. — Inde in Possessionem Hortobagyfalva, ac consequenter ad faciem portionis possessariae Pauli et Francisci Csáki inibi habitae, ubi praesentibus Toma Barabas, Joanne Mihály, Sztan Magra, et Opre Duma de Szakadat in sede Cibiniensi; Georgio Ifiu villico, Clemente Clos, et Valentino Varga de Kastelfalva;*) Quirino Venrich villico Joanne Bekes, Joanne Venrich, et Georgio Dily de Sajta; Jacobo Felmer villico, Joanne Hosszu, et Petru Zeller de Veresmart; Petro Presling villico, Francisco Spek, Luka Kerekes, Andrea Tzintz in Ujfalu, omnino in sede Cibiniensi sitarum; Moyn Bika, Juon Roman Agnetae filiae Mathiae Rapolti; Petru Flusa, Stan tsul Dumitru, Michaelis Morgondai; Dankul Petru Manu Dumitru Gabrielis Haller Jobbagionibus in eadem Hortobagyfalva commoran; Juon Vlad Kenezio Martini Omlási, Michaele Roman Christophori Omlási Relictae; Opra Scob Joannis Farkas, Stanislau Martin Valentini Morgondai; Craesun Riale Joannis Horvath, Juon Cluze; et Opre Pristavul Casparis Szász Egregiorum et nobilium Jobbagionibus in Szent Jánoshegye**) atque omnino in dicto Comitatu Albensi commoran. praesentibus Jobbagionibus secundum continentiam literarum celsitudinis Vestrae introductoriarum et statutoriarum, dictos saxones Donatarios videlicet Civitatis Cibiniensis, ac septem sedium saxonicalium in Dominium, et proprietatem dictarum portionum possessionariarum etc. (reliqua juxta stilum statutorio Relatoriarum super pura statutione emanatarum). Hujus statutionis nostrae seriem Celsitudini vestrae, prout a nobis peracta est, fide nostra mediante transscribimus. Deus eandem incolumem tueatur. Datum in Pakafalva 20. Decembris aono 1575.

Celsitudinis vestrae fideles servitores Joannes Kemény de Gyerő Monostra, et Martinus Gáltói de Pokafalva Judlium. Comitatus Albensis.

Intitulatio exterior. „Illmo Principi et Dno Dno Stephano Bathoreo de Somlyo Vajvodae Transilvano et sicularum Comiti Dno gratiosissimo.“

Exstant in Transumtionalibus et confirmationibus Stephani Bathori de anno 1579. quae legi possunt apud Com. Jos. Kemény Suppl. C. D. T. VII. p. 695.

Testimoniales Officialium Comitatus Hunyad super eo, quod: Michael Pap Magdalenam Serély Michaele Tomaianam ex quartalio, et parapherno exsolverit.

1576 Suppl. C. D. T. VII. 367.

Testimoniu datu de cătra auctoritate municipali ale comitatului Hunedórei, in care se spune, că Magdalen'a, femeia

*) Castenholtz alias Hermány sedis Cibiniensis.

**) Sz. Jánoshegye in Comitatu Albae superioris.

nobile, fili'a lui Georgie nepóta a popii Lascu dela Siereliu, soci'a lui Michailu Toma de la Poieniti'a-Tomii, si-a luatu a patri'a parte si paraphernaliele dela popa Michaila, filiu alu lui Janculu, filiu totu alu nunitului popa Lascu. Acestea familii romanesci aveva possessiuni nobilitarie in comunele Siereliu, si Riursoru.

Nos Georgius Batizy Provisor, Urbanus et Georgius Gyerótfi Comitatus,*) et Castellani arcis Hunyadiensis, nec non Jacobus de Ryusor, et Joannes Romoz Judlium Comitatus ejusdem, memoriae etc. quod nobilis Domina Magdalena Serély filia Georgii filii Lácsko Popa de Serely consors nobilis Michaelis Toma de Tomapoienicza coram nobis personaliter constituta, onera, et quaelibet gravamina filiorum, filiarum natorum et nascendorum fratrum, proximorum, et consanguineorum suorum in se levando, sponte et libere fassa est, et retulit in hunc modum: quomodo nobilis Michael Pap filius Jankul filii praefati Latzko Popa de Serel eandem de universis, et quibuslibet rebus paraphernalibus, vestitura puellari, quartalitiis, et quibuslibet honoribus eidem de Bonis, et Juribus, portionibusque Possessionariis paternis, aviticis, et emptitiis in eadem jure successorio denominandis in Possessionibus Serel et Ryusor Comitatu Hunyadiensi habitis legitime provenire debentibus, plenariam atque omnimodam fecisset satisfactionem. Quibus ipsa ad plenum contenta, praefatum Michaelem Pap haeredesque et posteritates suos universos, super praemissis universis Juribus quietos reddidit et absolutos, per omniaque satisfactos, harum nostrarum vigore, et testimonio Litterarum mediante. Datae in Bátsy feria 3. prox. ante festum Epiphaniar. anno Dni 1576.

Ex Transmissionalibus causae Catharinae Rursori Michaele Kenderesianae de anno 1785.

1576. Ap. D. Tr. T. VI.

Decretu fórte curiosu alu principelui Christoforu Bathori. In scanulu secuiescu, numitu alu Ariesiului, domnea anarchia si confusiune mare, dein causa mai alesu, cá asia numitii pixidari, adeca obligati la servitiu militariu pedestru, cerea mai multu pamentu de cultivatu. Bathori dispune, cá se se inpartia territoriulu acelui tienutu in parti egali dupa numerulu familiaroru, si se se distribue la poporu pria tragere de sorti.

Nos Christophorus Bathori de Somlyo memoriae commendamus quod universi incolae sicalicales, videlicet plebs terrae, et sedis sicalicalis aranyos nostram veniens in praesentiam significarunt nobis per modum gravissimae querelae . . quod inter plebem quoque ipsam, postquam certa pars in Pixidariorum numerum ad servitia Regni delecta, et assumpta fuisset, nullus certus politicus ordo observaretur, sed confusione quadam omnia administrarentur, de terris sortitiis in ipsos Incolas, et pedites Pixidarios distribuendis deliberavimus, ut crescente, et abundante numero incolarum seu colonorum ipsorum, numero vero peditum pixidariorum imminuto, terrae sortitiae, quas pedites ipsi Pixidarii tenent, et tenebunt, aequaliter inter ipsos Incolas, et pedites dividantur, similiter

fiat, si quando peditum numerus adauctus Incolarum vero seu colonorum imminutus fuerit, ut scilicet aequalis partitio terrarum fiat et admittatur Datum in Colosvár 24. Aprilis anno Domini 1576.

Exstant in Archivo Kolosmonostoriensi.

Copia habetur in Chartophilaceo Bibliothecae Telekianae M. Vászárhelyiensis.

Fragment. edidit Ladislaus Gál in „Nemzeti Társalkodó 1830“ p. 165, et 1831. II. p. 13 et 14.

Procesu verbale

luatu in siedinti'a ordinaria a comitetului asociatiunei transilvane tenuta in 28. Iuliu cal. nou 1874 sub presiudu dlui vice-presiedinte Iacobu Bolog'a, fiendu de facia domnii membrii: E. Macellariu, I. Hannia, I. Tulbasiu, I. V. Rusu, Const. Stezariu, Dr. Dem. Racuciu si I. Cretiu.

§ 65. D. cassariu presentéza conspectulu despre perceptiunile si erogatiunile cassei asoc. pe tempulu dela siedinti'a comitetului dein 12 Maiu a. c. pana la siedinti'a presenta. Dein acelu conspectu resulta cumcà in restempulu numitu s'au incassatu 2277 fl. 21 1/2 cr. si s'au erogatu 1280 fl. 49 cr. (Nr. prot. ag. 154 (1874).

Spre scientia.

§ 66. Totu dn. cassariu presenteza conspectulu despre starea fondului academiei pre tempulu acestei siedintie. Dein numitulu conspectu se vede, cumucà fondulu academiei are in proprietatea sa 12,412 fl. 85 cr. (Nr. prot. 155, 1874).

Spre scientia.

§ 67. In nexu cu conspectulu cassei de sub §-lu 65 se raporteza in specialu despre banii incursi la fondulu asoc. pre tempulu dela 12. Maiu a. c. pana la siedinti'a presente si anume:

1) cá procente obvenitórie cu 1. Iuliu a. c. dupa couponii obligatiuniloru urb. trans. 875 fl. 17 1/2 cr. (Nr. 115, 1874).

2) cá procente obvenitórie cu 1. Iuliu a. c. dupa couponii obligatiuniloru de statu unificate, in argentu 77 fl. 50 cr. si arama 20 cr. (Nr. 117, 1874);

3) prein dn. casariu alu despartimentului cerc. alu Fagarasiului Nicolau Cipu s'au tramesu ca tacse de membrii ord. si oferte 104 fl. (Nr. prot. ag. 107, 1874);

4) prein directiunea desp. cerc. alu Silvaniei (XI.) s'au tramesu ca tacse de membrii ord. 65 fl. (Nr. 130, 1874);

5) prein directiunea desp. cerc. alu Blasiului (XX.) s'au tramesu ca tacse de membrii ord. 155 fl. (Nr. 334, 1874);

6) prein dn. capelanu in Clusiu, Gregoriu Chiff'a s'au tramesu ca tacse de membrii ord. 15 fl. (Nr. 142, 1874);

7) prin directiunea desp. cerc. alu Sibiiului (III.) s'au tramesu de m. ord. ajutatori si oferte 495 fl. (Nr. 145, 1874);

8) prin dn. protopopu in Bradu, Nicolau Mihal-tianu s'au tramesu ca tacse de m. ord. si pentru diplome 39 fl. (Nr. 148, 1874);

9) prin directiunea desp. cerc. alu Brasiovului (I.) s'au tramesu ca tacse de membrii ord. si ajutatori 51 fl. (Nr. 146, 1874);

10) Au mai incursu dela mai multi membrii ca tacse si pentru o diploma cu totulu 86 fl. (Nr. prot. ag. 102, 113, 122, 124, 135, 136 si 138, 1874); in fine

11) pentru foi'a asociatiunei Transilvani'a, au incursu 27 fl. 90 cr. (Nr. 96, 122, 123, 131, 136 si 142, 1874).

Se ieau spre scientia cu acea observare, cá nouiloru membrii ordinari se li se tramita respecti-vele diplome.

§ 68. In nexu cu conspectulu de sub § 66 se raportéza in speciale, despre banii incursi la fondulu academiei, pre tempulu dela 12. Maiu a. c. pana la siedinti'a presente si anume:

1) cá interese obvenitórie cu 1. Iuliu a. c. dupa couponii obligatiuniloru urb. trans. 197 fl. 73 1/2 cr. (Nr. 116, 1874);

2) cá interese obvenitórie cu 1. Iuliu a. c. dupa couponii obligatiuniloru de statu unificate, in argentu 12 fl. 50 cr. si arama 10 cr. (Nr. 117, 1874);

3) prin dn. cas. alu desp. cerc. alu Fagarasiului (II.) Nicolae Cipu s'au tramesu pentru fondulu academieii 13 fl. (Nr. 107, 1874).

Spre scientia.

§ 69. Se presentéza unu documentu dein partea cassei, prin carele se constatéza, cumucà argentulu in suma 95 fl. s'au scaimbatu in bnote v. a. cu suma de 98 fl. 80 cr. (Nr. 118, 1874).

Spre scientia.

§ 70. Dn. Gregoriu Vui'a medicinistu la universitatea dein Pest'a incunoscientieza, cumucà la adunarea gen. viitória doresce a tiené un'a dissertatiune despre arderea cadavreloru. (Nr. 128, 1874).

In nexu cu acést'a secret. raportéza, cumucà conformu programei dein 23. Iuniu a. c. s'au recercatu susu numitulu dn., a'si tramite de tempuriu disertatiunea sa la presiudu comitetului asoc.

Se ieau spre scientia.

§ 71. Secret. II. presentéza documentele de progresu pre anulu scol. 182 3/4 de urmatorii stipendiati ai asociatiunei, si anume:

a) dela Marcu Munteanu ascultatoriu de a II. clase la scol'a reala dein Sibiiu, carele au raportatu calculu gen. de prima cu eminentia. (Nr. 129, 1874);

b) dela Aureliu Iechimu, carele a depusu maturitatea cu calculu generale de eminentia (Nr. 129, 1874);

c) dela Petru Dehelianu ascultatoriu la facultatea filosofica in Gratiu, carele a doveditu progresu eminentu, atatu dein exercitiale filologice, catu si cu ocaziunea coloquiului, ce l'a depusu (Nr. 139, 1874);

d) dela Ioanu Baiulescu ascultatoriu de tehnica

in Vien'a, carele in decursulu anului scol. 187³/₄ a depusu 4 coloquie, tóte cu resultatu bunu. (Nr. 152, 1874).

Se ieau spre placuta scientia.

§ 72. Totu odata secret. II. presentéza cererile stipendiatiloru asociatiunei:

a) Ioane Baiulescu, carele dein caus'a scumpetei dominante, cere inmultirea stipendiului de 400 fl.;

b) a lui Petru Dehelianu si alui Pintea Ternoveanu, carii ambii ceru a se lasá si pre anulu scol. viitoriu 187⁴/₅ in usuarea stipendialoru, si anume celu de antaiu dein motivulu cá se póta depune rigurósele de Dr. de filosofia si censurele de profesore, care in cursu de 3 ani nu se potu nece decatu efectui tote, ér' celalaltu dein motivulu, cá se pota face práxea receruta dein silvicultura, fiendca amesuratu unei ordinatiuni ministeriale dein 1850, fóra de pracsu nu se póte admite la esamenulu de forestieriu (höhere Forststaats-Prüfung). (Nr. 130, 139 si 152, 1874).

Cererea stipendiatului asociatiunei Ioanu Baiulescu in catu pentru inmultirea stipendiului, se relega la comisiunea bugetaria, éra cererile recurentiloru Petru Dehelianu si Pintea Ternoveanu, se voru asterne proximei adunari generale pre langa recomandare dein partea comitetului.

§ 73. Dn. profesoru gimn. in Blasiu Ales. Gram'a cere'a i se amana pâna in 1. Septembrie a. c. terminulu solvirei ratei a IV. de 60 fl., ce are de a mai recompensa la cass'a asoc. dein sum'a de 200 fl. (Nr. 112, 1874).

Se decide a se accorda cererei respective.

§ 74. Se presentéza raportulu comisiunei esmise dein partea presidiului asoc. pentru scontrarea cassei asociatiunei conformu §-lui 14 lit. h) dein statute. (Nr. 119, 1874).

§ 75. Secret. II. in nexu cu conclusulu comitetului dein 23. Iuniu a. c. aduce la cunoscientia, cumu-cà collectiunea de numi vechi a dn. Lazaridis s'a esaminatu prin unu barbatu de specialitate, carele a defiptu valórea acelora. (Nr. 125 si 126, 1874).

Deorece pretiulu defiptu in urm'a esamenarei, nu convine cu pretiulu ce'lu cere respectivulu dn. oferitoriu, cá comitetulu se fia in stare a face propunere motivata la proxim'a adunare generale pentru procurarea acelu nummi, decide cá impartasinduise respectivulu oferitoriu opiniunea barbatului competente, totu odata se se provóce a se dechiara, care ar' fi pretiulu celu mai scadiutu alu cestionatiloru nummi?

§ 73. Directiunea despartimentului cercuale alu Clusiului (X.) notifica, cumu-cà dn. vicenotariu comitatense Dr. Aureliu Isaacu s'a insinuat pentru sectiunea asoc. istorica-juridica. (Nr. 140, 1874).

Se se infereze in consemnarea ce se póta la comitetu despre aceli dni., cari voiescu a se insinua la orecare dein cele trei sectiuni scientifice, prevediute in statutele asociatiunei.

§ 77. Escelenti'a S'a dn. presiedinte alu asociatiunei Ladislau Bas. Baron Popp notifica, cumu-cà a exoperatu dela directiunile drumuriloru ferate celu I. transilvanu si celu unguurescu orientale acelu favoru, cá membrii asociatiunei, doritori a participá la adunarea gen. dela Dev'a, se pota calatori pana acolo, si indereptu, si anume pre liniile drumului feratu ung. orientalu cu unu scadiementu de 33%, ér' pre liniile drumului feratu transilvanu cu unu scadiementu de 50%. Doritorii inse de a calatori la adunarea gen. trebuie se fia prevediuti cu certificate subscribe de dn. presiedinte, cumu-cà suntu m. asoc., si atari certificate se potu primi atatu dela comitetu, catu si dela dn. presiedinte in Buda-Pesth'a.

Despre acésta s'au incunoscientiatu respectivii membrii pre calea diuarieloru nationale. (Nr. 143 si 149, 1874.)

Se ieia spre placuta scientia si se esprima recunoscientia Escel. sale dn. presiedinte, pentru binevenitul servitiu facutu in interesulu membriloru asoc.

§ 78. Directiunea despart. cerc. alu Clusiului (X) asterne protocolulu siedintieloru subcomitetului dein 18/5. Ianuariu, 29. Martiu, 7. Iuniu si 17. Iuliu a. c. deinpreuna cu un'a relatiune despre activitatea despartimentului respectivu.

Dein amentitele acte, intre alte afaceri curente, resulta urmatóriele lucrari:

a) s'au datu ajutoria de câte 20 fl. spre a se procurá carti scol. pre sém'a unoruscóle confesionali mai lipsite. (Nr. prot. VI.);

b) s'au eruitu membrii fundatori ordinari si ajutatori, si cei aflatori in restantia s'au provocatu a plati tacs'a respectiva. (Nr. prot. VII. si XVII.);

c) se facura pasi, cá in fia-care protopopiatu, se se infientieze câte 3—4 agenturi (Nr. prot. VIII);

d) se luara mesuri necesarie, cá fondulu scol. alu tractului Faragaului, se viena in administrarea asecurata a despartimentului Clusiului. (Nr. XVI);

e) s'a defiptu cá dupa ce adunarea cerc. a despart. dein respecte la starea economica a poporului, nu s'a potutu tiené in primavéra, se se tiena la tótna in 25 Octobre la Catin'a (Nr. prot. XIV. si XXII.) (Nr. prot. ag. 144, 1874);

Se ieau spre placuta scientia.

§ 79. Directiunea despartimentului cerc. alu Sibiului (III.) asterne protocolulu adunarei generali cercuali tienute la Saadu in 12. Iuliu a. c.

Dein amentitululu protocolu intre altele resulta urmatóriele:

a) dn. protopopu Ioanu Hannia s'a dechiaratu in memori'a repausatului seu parente a dá la fondulu despartimentului 100 fl., pentru care pana la solvirea efectiva a acelu ofertu, a depusu interese anuali de 5 fl.;

b) cá dn. proprietariu in Cacov'a Alesandru Lebb a depusu in obligatiuni urb. trans. tacs'a de m. fundatoru alu asociatiunei cu 200 fl.;

c) cá s'au facutu mai multi membrii ordinari si ajutatori, intre cari dn. protopopu Ioane Popescu cu

100 fl. in un'a obligatiune urb. trans., si comun'a Saadu érași cu 100 fl. in un'a obligatiune de statu unificata, si cà astu-felu cu totulu a incursu la asociatiune sum'a de 495 fl.; a se vedé si § 67. post. 7; in fine

d) s'a alesu de nou subcomitetulu despartimentului respectivu in persónele urmatorilor domni: dn. protopopu Ioane Hanni'a, direttore; I. Popescu I. V. Rusu. I. Preda, Iuliu Bardosi, Vis. Romanu si dr. Nicolau Olariu membrii ordinari; ér' dn. Dem. Munteanu, Bas. Ardeleanu, I. Mihaltianu, N. P. Petrescu, Petru Bradu si Const. Popoviciu de membrii suplenti (Nr. 145, 1874.);

Lucrarile amentitei adunari gen. cercuale se ieau spre cea mai placuta scientia, si respectivilor domni insemnati sub pos. a, b si c), cari benevoira a veni in ajutoriulu materiale alu asociatiunei prein sume considerabili, li se esprima cea mai caldurósa recunoscintia.

Alegerea subcomitetului in persoanele indigitate se aproba, si domnulu direttore este de a se incunoscintia despre acést'a.

In fine, secret. se insarcinéza a espeda pre seam'a nouiloru membrii ordinari respectivele diplome.

§ 80. Directiunea despartimentului cercuale alu Brasiovului (I.) substerne protocolulu siedintieloru subcomitetului dein $\frac{5}{27}$, $\frac{17}{20}$ Iuniu si $\frac{6}{18}$ Iuliu dein preuna cu sum'a de 51 fl. (a se conferi si § 67 pos. 9). (Nr. 146, 1874).

Dein amentitele protocóle, intre alte afaceri curente, se vede, cà subcomitetulu respectivu a luat dispositiuni energice pentru proxim'a adunare generale cerc. tienenda la Elópatacu in 21 Iuliu st. v. a. c., cá aceea se fia catu mai numerósa; spre acestu scopu se emisera si apeluri calduróse càtra toti membrii si benevoitorii asoc. dein despartimentulu respectivu.

Se ieau spre placuta scientia.

§ 81. Dn. inspectoru scol. II. alu fondului regescu Iuliu Bardosi oferéza la fondulu asociatiunei 100 fl., dein care 70 fl. solviti in un'a actiune a a bancei gen. Transilvani'a, ér' 30 fl. bani gata. (Nr. 153, 1874).

Se primesce, pre langa espresiunea recunoscintiei protocolarie, si conformu § 6 p. 2 dein statute se declara de membru ordinariu pentru totudeun'a.

§ 82. Dn. secret I. Georgie Baritiu cere a se tramite vreo 2—3 esemplaria dein statute, si a i se asemná pentru spesele edarei foiei 100 fl., substerndu conto curente despre perceptiunile si erogatiunile aceleia pana in 15. Augustu a. c.; in fine face intrebare, deca primesce asociatiunea in administrarea s'a, fundatiuni, séu numai pentru stipendia, séu si pentru literatura, premia, subventiuni etc. (Nr. 147, 1874).

Secretariulu se insarcinéza a'i tramite 2—3 esemplaria dein actele adunarei gen. I., in cari se afla la pagin'a 25 et seq. si statutele, de órece esemplarie

separate tiparite dein statute de presentu disponibili nu suntu.

Anticipatiunea de 100 fl. pentru spesele edarei foiei asoc. se se asemneza la cass'a asoc.

Er' cu privire la intrebarea dn. secret. I. G. Baritiu relative la fundatiuni, se i se rescrie, cumu-cà comitetulu a primitu si pana acum, si primesce bucurosu in administrarea s'a, fundatiuni promovatórie de scopurile asociatiunei.

§ 83. Dn. advocatu si directoriu alu Deesiului (XII.), Gav. Manu reporteza, cumu-cà de unu tempu incóce, dein mai multe cause fundate, intre cari si calamitatea poporului provenita in urm'a recolteloru slabe dein 3 ani trecuti, nu s'au potutu tiené adunările cercuali ale despartimentului, ba nece siedintiele subcomitetului. (Nr. 150, 1874).

§ 84. Directiunea despartimentului cerc. alu Clusiului (X.) asterne o adresa a subcomitetului respectivu, indreptata catra adunarea generale tienenda la Dev'a, prein care cere catu mai grabnica effectuare a propuneriloru facute de dn. Ladislau Vajd'a in adunarea gen. dela Gherl'a dein 1868. (Nr. 141, 1874).

Se decide: a se asterne adunarei gen. proxime pre langa unu raportu dein partea comitetului basatu pre anteactele respective.

§ 95. Se presentéza urmatóriale carti oferite pre seam'a bibliotecii asociatiunei si anume:

a) Revist'a contemporana pre lunile: Iuniu si Iuliu 1874 oferite de Redactiunea respectiva;

b) Bolletino dela Societ'a geografica italiana.

Se primesce pre langa espresiunea recunoscintiei protocolarie si se predau dn. bibliotecariu spre a se petrece in registrulu cartiloru asociatiunei.

Verificarea acestui procesu verbale se concede domniloru membrii: Hannia, Macellariu si Dr. Racuciu.

Sibiü datulu cá mai susu.

Iacobu Bologa mp.
vicepresiedinte.

I. V. Rusu mp.
secret II.

S'au perlesu si verificatu. Sibiü 29. Iuliu 1874.
I. Hannia mp. E. Macellariu mp. Dr. Racuciu mp.

Nr. 181/1874.

Procesu verbale

luatu in siedinti'a estraordinaria a comitetului 'asociatiunei transilvane, tienuta in 5. Augustu c. n. 1874, sub presidiulu dn. Bar. Ursu, fiendu de facia dn. membrii: E. Macellariu, Const. Stezariu, I. V. Rusu, Zach. Boiu, Dr. I. Nemeșiu, Dr. Dem. Racuciu si I. Cretiu.

§ 86. Comisiunea esmisa in siedinti'a comitetului dein 23. Iuniu a. c. § 60, pentru proiectarea bugetului preliminaru pentru anulu asoc. 187 $\frac{4}{5}$, prin referentele seu D. Ioanu Cretiu, presentéza raportulu, respective propunerile sale.

Numit'a comisiune arata, cà dens'a avendu in vedere § 26 dein statute, a cautatu se se restringa in

propunerile sale numai la sum'a disponibila, carea, dupa conspectuln cassei dein 4. Augustu a. c. face 3606 fl. 76 cr. Prin urmare, pre bazele indigitate, proiectéza spre acceptare positiunile cele mai necesnrie si neincungiurabili, si anume urmatóriele:

1. Remuneratiunea secret I. cá redactore alu foiei asoc. cu	400 fl.
2. Remuneratiunea secret. II. cu	400 "
3. Remuneratiunea cassariului cu	100 "
4. Remuneratiunea bibliotecariului cu	60 "
5. Spesele cancelariei cu	150 "
6. Pentru unu scriitoriu cu	200 "
7. Chiri'a pentru localitatea cancelariei cu	100 "
8. Pentru biblioteca	60 "
9. Spese extraordinarie cu	100 "
10. Doue stipendia pentru doi ascultatori de tehnica a câte 400 fl.	800 "
11. Stipendiu pentru unu juristu in patria cu	150 "
12. Doue stipendia pentru 2 realisti a cate 60 fl.	120 "
13. Unu stipendiu pentru unu gimnasistu dein comitatulu Dobacei (cá fundatiune separata) cu	60 "
14. Unu stipendiu fundatu de Nic. Marinoviciu, pentru unu studente incependu dein 1. clase gimnasiale cu	60 "
15. Subventiune pentru fói'a asoc.	626 "
16. Pentru servitoriulu cancelariei	120 "
Sum'a	3606 fl.

Dupace cu positiunile indigitate mai susu, s'a absorbitu sum'a disponibila, comisiunea amentesce positiunile remase afóra dein bugetulu anului 187³/₄, cum si unele positiuni noue, care merita a se luá in consideratiune.

Presidiulu submitendu la desbatere propunerile comisiunei, la propunerea dn. consiliariu Macellariu, decide: cá propunerile comisiunei pos. 1—16 se adopta in totu coprensulu, si pre langa acele se se recomende adunarei generale spre cea mai distincta considerare, chiaru si a conto venituriloru dela adunarea gen. proxima, in forma de propuneri, urmatóriele positiuni:

a) pentru unu ascultatoriu de filosofia si de silvicultura, — cá acesti'a se póta depune esamenele si rigorósele prescise — cate 400 fl. — 800 fl.

b) ajutoria pentru sodalii si invetiaceii de meseria, cu 420 fl.;

c) pentru elaborarea celei mai bune gramatece germano-romane pentru oficiri, cum si pentru cea mai buna traducere a noului regulamentu militariu cá premiu 300 fl.;

d) cá ajutoriu pentru doue scóle elementarie dein secuime (un'a gr. cat., alt'a gr. or.), cate 300 fl. la un'a, la olalta 600 fl.;

e) unu premiu pentru elaborarea celei mai bune istorii despre evenimentele dein 1784:

f) unu cuantu corespondietoriu pentru tiparirea opului: „Viti'a cultivata,“ de Ionu Chitu, esaminatu dein partea comitetului; in fine

g) unu ajutoriu pentru fondulu infientiandei scóle de fetitie in Clusiu.

Raportulu comisiunei se alatura sub A).

§ 87. Totu comisiunea bugetaria, in sensulu insarcinarei primite in siedinti'a comitetului dein 23. Iuniu a. c. raportéza, cá scontrandu cass'a si computurile asoc., lea aflatu tóte in ordenea receruta; éra esaminarea computulu cancelariei se indruméza la adunarea gener. (a se vedé raportulu comisiunei sub A).

Se iea spre scientia.

§ 88. Secret. II. presentéza raportulu despre activitatea comitetului asoc. in decursulu aniloru 187²/₃ si 187³/₄.

Acelu raportu cu unele intregiri, respective adause, priminduse, se va perlege in proxim'a adunare gen.

§ 89. Secret. II. propune, cá pentru oficialii asoc. carii voru calatori la proxim'a adunare gen., se benevoiésca comitetulu a asemná óresi-care anticipatiune cá spese de carausia.

Se asemnéza 50 fl. anticipatiune, pre langa substernerea computulu la tempulu seu.

Verificarea acestui procesu verbale se concrede domniloru membrii: E. Macellariu, Dr. I. Nemesiu si Ioanu Cretiu.

Sibiiu, datulu cá mai susu.

In absentia dn. vicepresiedinte I. V. Rusu mp.

Bar. Ursu mp. secret. II.

S'a cetitu si verificatu. Sibiiu in 6. Aug. 1874.

E. Macellariu mp. Dr. I. Nemesiu mp. I. Cretiu mp.

Listele membriloru noui si ale tuturoru taxeloru si collecteloru, câte au mai intratu la cass'a asociatiunei pàna la siedinti'a comitetului tienuta in 5 Aug., fiendu lungi, remanu a se publicá in Nr. v. 17.

Exemplaria dein TRANSILVANIA pe cei 6 ani trecuti se afla de vendiare la on. Comitatu in Sibiiu, la librariile de acolo, séu si la redactiune in Brasiovu. Acésta fólia periodica romanésca este cea mai eftina din tóte foliele romanesci nepolitice, cà-cl ea costa abia a trei'a parte dein câtu costa ori-care alt'a de coprensulu ei.

Redactiunea anuntia pe on. aboati, cá Nr. 17 li se va transmite deintr'odata cu Nr. 18. Unu casu dein cele mai funeste produce acea exceptiune dela regula; dd. abonati inse nu voru perde nimicu.

Red.